

Innhald

Forord	5
Kapittel 1	
Om eigedomshistorie	15
1.1 Formål	15
1.2 Om eigedomsretten som institusjon, om eigedomsforhold og om eigedomshistorie i forhold til anna historie	16
1.3 Framstillinga	25
1.4 Oppsummering	29
1.5 Kjelder og supplerande lesing	30
Kapittel 2	
Eigedomsforholda på 1600-talet	32
2.1 Jordeigarar og bønder – skyldeige og leiglendingssystem	32
2.2 Samanfating av eigedomsforholda kring 1660	43
2.3 Refleksjonar over eigedomsretten på 1600-talet – «den lærde romarretten»	54
2.4 Oppsummering	60
2.5 Vidare lesing	62
Kapittel 3	
Hovudliner i eigedomsforholda 1660–2014	63
3.1 Innleiing	63
3.2 Frå leiglendingssvesen til bondesjølveige via borgarleg godssamling	67
3.2.1 Kva er ein sjølveigar, og kvifor er overgangen viktig? ..	67
3.2.2 Nye næringar, sal av krongods og borgarleg godssamling	69
3.2.3 Dei nye eigarane sel, bøndene kjøper	75
3.2.4 Eigedomsdanninga ved overgangen til sjølveige	83
3.3 Eigedomsdanning gjennom garddeling, frikjøp av husmannsplassar og bureising	88
3.3.1 Innleiing og talet på gardsbruk over tid	88
3.3.2 Husmannstida og husmannssvesenet	94
3.3.3 Bureisinga frå tidleg på 1900-talet utover til ca. 1950.	102
3.3.4 Nedlegging av gardsbruk 1950–2014	104

3.4	Oppsummering	107
3.5	Vidare lesing	108

Kapittel 4

Fysisk og rettsleg organisering innan gardsområdet: tun og teig,

skog og fjell	109
4.1 Innleiing – om arealbruk og om gardsområdet	109
4.2 Innmarka	112
4.3 Tunskipnaden	126
4.4 Skogen i gardsområdet	139
4.4.1 Innleiing	139
4.4.2 Tømmerdrift	141
4.4.3 Ved	142
4.4.4 Trekol og setteved	143
4.4.5 Tjøre	143
4.4.6 Never og spon	143
4.4.7 Båtbygging og skipstømmer	144
4.4.8 Anna bruk av trevirke	144
4.4.9 Beite og setring	144
4.4.10 Førsanking	148
4.4.11 Jakt og fiske	149
4.4.12 Samanfatning for skogen	153
4.5 Fjellet i gardsområdet	155
4.6 Styringsorgan: grannestemne, gardsstyre, gardsfut, avtalar og lover	162
4.7 Oppsummering	164

Kapittel 5

Utsifting/jordskifte	165
5.1 Innleiing om omgrep og termar	165
5.2 Utsifting før 1821	167
5.3 Lovarbeidet fram til lova av 1821	175
5.4 Utsiftinga 1821–1860	178
5.5 Frå 1860 fram mot ca. 1960	182
5.5.1 Det store hamskiftet	182
5.5.2 Lovene i perioden	183
5.5.3 Eigedomsforholda	188
5.6 Frå 1960 til 2014	191
5.6.1 Endringar med konsekvensar for jordskifte	191
5.6.2 Lova av 1979 og lovendringar fram til 2006	195
5.6.3 Konsekvensar for eigedomsforholda	196
5.7 Oppsummering – dei lange liner	198

Kapittel 6**Eigedomsforhold i fjell og utmark, utanfor gardsområdet:**

allmenningar og fleirgardsameiger	200
6.1 Innleiing	200
6.2 Allmenningane	202
6.2.1 Kva er ein allmenning?	202
6.2.2 Røtene i mellomalder, utviklinga frå 1600-talet og utover til 1900	204
6.2.3 Frå 1900–2014	211
6.2.4 Allmenningane i Nordland og Troms	214
6.3 Fleirgardssameiger	219
6.4 Oppsummering	223

Kapittel 7

Eigedomsregistrering – matrikulering og tinglysing	225
7.1 Innleiing	225
7.2 Kort om registersystemet i dag	228
7.3 Historiske utviklingsliner	233
7.3.1 Dei to registera – historisk grovoversyn	233
7.3.2 1600-talet, og litt om dei historiske røtene	234
7.3.3 1700-talet	239
7.3.4 1800-talet	243
7.3.5 1900-talet, og litt om 2000-talet	245
7.4 Grenser og grensemerke, kart og oppmåling, litt om eigedomsregister i byane	252
7.4.1 Kva er ei grense – og ulike slag grenser	252
7.4.2 Eigedomsgrenser – tre ulike slag	254
7.4.3 Når og korleis eigedomsgrensene blei til	255
7.4.4 Klarlegging av eksisterande grense	257
7.4.5 Etablering av tomter og anna byggegrunn	258
7.4.6 Grensemerking og grensemerke	260
7.5 Avslutning	263
7.6 Vidare lesing	263

Kapittel 8**Eigedomshistoria i byane** 264*Arne Solli*

8.1 Innleiing	264
8.1.1 Tema	265
8.1.2 Kjenneteikn ved eigedomsforhold i byane	265
8.1.3 Kort om bydanning i Noreg ca. 1000–1996	266
8.2 Byfunksjonar og bydefnisjonar	268

8.2.1	Byfunksjonar	268
8.2.2	Kriterium for by og tettstad	268
8.3	Byarealet.	271
8.3.1	Plassar og gater.	271
8.3.2	Festningar og forsvarsanlegg.	272
8.3.3	Offentlege bygningar, embetssete og anstaltar	273
8.3.4	Kloster, kyrkjer og hospital	274
8.3.5	Kyrkjegardar og gravlunder	274
8.3.6	Bymark, hagar og byparkar	275
8.3.7	Byutvidingar	276
8.4	Bybefolkning og aktørar.	277
8.4.1	Konge og stat	278
8.4.2	Folkevalde organ 1814 og 1837	279
8.5	Fast eigedom.	280
8.5.1	Delt råderett og eigedomsrett	280
8.5.2	Delt eigedomsrett i historisk perspektiv.	282
8.5.3	Eigedomsadministrasjon	285
8.5.4	Kataster – eigedomsregister.	286
8.5.5	Legale kataster	287
8.5.6	Fiskale kataster	288
8.5.7	Oppmåling – målebrev	293
8.6	Plan og regulering.	296
8.6.1	Bygrunnlegging.	296
8.6.2	Sjølvgrodd eller planlagt	297
8.6.3	Bygningslovene 1827–1965.	298
8.6.4	Bydanning og eigedomsdanning gjennom eitt årtusen.	300

Kapittel 9

Eigedomshistoria i Finnmark	302
---------------------------------------	-----

Jon Gauslaa

9.1	Innleiing – kva er så spesielt med eigedomstilhøva i Finnmark?	302
9.2	Dei tre folkegruppene – busetting og næringar	304
9.2.1	Samar	304
9.2.2	Nordmenn	305
9.2.3	Kvener	306
9.3	Rettstilstanden på 1600-talet	308
9.4	1775-resolusjonen om jordutvising.	309
9.5	Framveksten av læra om «statens umatrikulerte grunn i Finnmark»	312
9.6	Utviklinga frå 1965-lova til i dag	315
9.7	Finnmarkseigedomens rettslege status.	318
9.8	Framtidsutsikter	319

Kapittel 10**Eigedomsforhold utan tilknytning til gardsbruk 321***Elisabeth Bjørsvik*

- 10.1 Vasskraftutbygging 321
 - 10.1.1 Utnytting av vasskraft før 1900 322
 - 10.1.2 Lovverket på 1800-talet 322
 - 10.1.3 Det industrielle gjennombrøtet 325
 - 10.1.4 Konesjonslovene 326
 - 10.1.5 Lov om vassdragene av 15. mars 1940 329
 - 10.1.6 Utbygging av vasskraft etter andre verdskrig. 329
 - 10.1.7 Endringar i lovverket og nye diskusjonar om heimfall 330
 - 10.1.8 Oppsummering 330
- 10.2 Opplysningsvesenets fond – historie og utvikling 331
 - 10.2.1 Bakgrunn for oppretting av Opplysningsvesenets fond 332
 - 10.2.2 Sal eller bortforpakting av prestegardane? 333
 - 10.2.3 Ny lov av 1996 334
 - 10.2.4 Diskusjonen om eigarskap 335
 - 10.2.5 Oppsummering 337

Kapittel 11**Fridom, likskap og odelsrett? – Om odels- og åsetesretten i norsk****historie. 338***Per G. Norseng*

- 11.1 Innleiing 338
- 11.2 Opphavet til og tydingane av ordet «odel» 339
- 11.3 Den eldste odelsretten 340
- 11.4 Menn og kvinner som odelsarvingar i landskapslovene 342
- 11.5 Odelsretten og åsetesretten frå Magnus Lagabøtes landslov 343
- 11.6 Åsetesretten lovfesta som allmenn regel frå 1539 345
- 11.7 Odels- og åsetesretten frå Christian IV til 1814 346
- 11.8 Særskilde tilhøve i Nord-Noreg 349
- 11.9 Komparativt blick på odels- og åsetesretten 349
- 11.10 Den norske odels- og åsetesretten i økonomisk praksis
frå mellomalderen fram mot 1814 351
- 11.11 Rasjonalisme mot patriotisme i striden om odelsretten
ca. 1750–1814 353
- 11.12 Bare delvis styrking av odels- og åsetesretten etter 1814 355
- 11.13 Ny kamp om odelsretten midt på 1800-talet 357
- 11.14 Gradvis tilpassing av odels- og åsetesretten gjennom
over hundre år 359
- 11.15 Den nye odelslova av 28. juni 1974 og seinare lovendringar 360
- 11.16 Ringen er slutta 361

Kapittel 12

Allemannsrettar	363
----------------------------------	-----

Håvard Steinsholt

12.1 Innleiing	363
12.2 Spor av allemannsrettar i nokre juridiske tekster	364
12.3 Allemannsrettar, bruks- og eigedomsforhold.	366
12.4 Friluftsliv, brukarar og ideologiar	369
12.5 Omgrep og omgrepsproblem	371

Kapittel 13

Oreigning	374
----------------------------	-----

Håvard Steinsholt

13.1 Innleiing	374
13.2 Eldre rettskjelder i andre land.	378
13.3 Eldre rettskjelder i Noreg	379
13.4 Frå 1800.	381

Kapittel 14

Eigedomshistorie og jordskifte	383
---	-----

Per Kåre Sky

14.1 Innleiing	383
14.2 Spesielt om gamle utskiftingskart	384
14.3 Litt om lengdemål.	388
14.4 Nokre fleire døme frå rettspraksis.	389

Kapittel 15

Om allmenningane i dagens samfunn	391
--	-----

Erling Berge

15.1 Innleiing	391
15.2 Statsallmenningane.	392
15.2.1 Allmenningsrettane	393
15.2.2 Hålogalandsallmenningen.	394
15.2.3 Eigdomsrett til grunnen.	395
15.2.4 Fritidsbruk av allmenningane og allmenningsrettar.	395
15.3 Oppsummering.	396

Kapittel 16

Matrikulær utvikling etter 1814, og modernisering av det matrikulære systemet frå 1960	398
---	-----

Leiv Bjarne Mjøs og Arve Leiknes

16.1 Utvikling 1814–1960	398
16.2 Modernisering etter 1960	399

16.3	Dagsaktuelle problemstillingar	400
16.3.1	Kvalitetsproblemet	400
16.3.2	Manglande fagpersonell	402
16.3.3	Mangelfull sentral styresmaktsfunksjon på området. . .	402
16.3.4	Kommunane si sterke rolle	403
16.3.5	Fragmentert organisering av oppgåver for danning av nye eigeomsobjekt, og uklar terminologi	404
16.3.6	Oppmålingsgebyra	404
16.3.7	Dei mange uoppmålte tomtene	405
16.3.8	Juridisk bindande tomtegrensar i plan- og delingsløyve	406
16.3.9	Dei mange eigedomstvistane	409
16.3.10	Avsluttande merknader	410
 Kapittel 17		
	Arkiva og kjeldene	411
	<i>Yngve Nedrebø</i>	
17.1	Innleiing	411
17.2	Matriklane	412
17.2.1	1665–1670	413
17.2.2	1723 – matrikkelutkastet som vart lagt på is.	414
17.2.3	1838-matrikkelen	414
17.2.4	1886-matrikkelen	414
17.3	Tinglysinga	416
17.3.1	Tingbok og pantebok	417
17.3.2	Frå panteregister til grunnbok.	418
17.3.3	Kvifor tinglyse?	419
17.3.4	Frå bygdetinget til Brønnøysund og Hønefoss.	420
17.4	Folketeljingane	420
17.5	Forliksrådsarkiva	422
17.6	Domstolsarkiva	422
17.7	Jordskiftearkiva	422
17.8	Søking i Digitalarkivet	423
 Sluttord		
		425
 Omtale av forfattarane		
		431
 Referansar		
		433
 Forarbeid, utgreingar mv.		
		452

Nokre digitale ressursar	455
Bibliografi – Hans Sevatdal	456
Rettsavgjerder	465
Lovregister	467
Stikkordregister	476